

Türkiye’de Eğitim Alanında “Sürdürülebilirlik” Üzerine Yapılan Tezlerin İncelenmesi: Tanımlayıcı Bir Çalışma

Yeliz Yazıcı Demir^{1*}, Pelin Hayta²

¹ Gerze Meslek Yüksekokulu, Sinop Üniversitesi, Türkiye

² Tasarım Bölümü / Gerze Meslek Yüksekokulu, Sinop Üniversitesi, Türkiye

*yaziciveliz@gmail.com Başlıca yazarın mail adresi

Özet – Bu çalışmanın amacı Türkiye’de sürdürülebilirlik üzerine yapılmış tezlerin eğitimdeki yansımalarını ve eğitimde ortaya koyduğu farkı belirlemeye yönelik bir tanımlayıcı çalışma yapmaktır. Sürdürülebilirlik teriminin eğitim temelinde ele alınış biçimleri, araştırma yöntemleri olarak bilimsel çalışmalarda tercih edilen yöntemler ve ulaşılan örneklem büyüklükleri tespit edilmeye çalışılmıştır. Ayrıca her bir araştırmacının amacı ve elde ettiği bulgular incelenerek sürdürülebilirlik kavramına eğitsel, bilişsel, duyuşsal yönlerden nasıl yaklaşıldığını belirlemek hedeflenmiştir. Bu amaçla Yüksek Öğretim Kurulu’nun tez merkezinde “sürdürülebilirlik” başlığında toplam 4234 doktora ve yüksek lisans çalışması bulunmuştur. Araştırmanın bir diğer değişkeni olan “eğitim” ile ilgili doktora tezi ve yüksek lisans tezi olarak toplam 55 çalışma bulunmuştur. Bu çalışmalardan araştırmacının kriterlerine uygun olarak belirlenen 26 çalışma vardır. Araştırmaların örneklemini 807 erkek ve 867 kadın olmak üzere toplam 1669 kişi oluşturmaktadır. Araştırma sonucuna göre, araştırmaların çoğunluğu sürdürülebilirlik konusunda tasarlanmış ve belirli dönemlerde uygulanmış eğitimlerden oluşmaktadır.

Anahtar Kelimeler – Sürdürülebilirlik, Eğitim, Tanımlayıcı Çalışma, Sürdürülebilir Eğitim, Sürdürülebilir Bilgi, Eğitim Kültürü

I. GİRİŞ

Sürdürülebilirlik kavramı 1940’lı yıllardaki yiyecek sıkıntısı ile ortaya çıkmaya başlamıştır. Daha sonrasında 1972 yılında BM Çevre Konferansı gerçekleştirilerek hızla büyüyen ekonomik ve artan nüfus ile sürdürülebilir enerji ve kaynakların kullanılması konusu gündeme getirilmiştir¹. Takip eden yıllarda dünya kaynaklarının kullanılmasında sürdürülebilir bir yol tercih edilmesinin yöntemleri giderek her ülkenin gündemini meşgul etmiştir. 2015 yılında ise Birleşmiş Milletler tarafından Dönüşen Dünyamız: 2030 Sürdürülebilir Gelişme Hedefleri ortaya konmuştur⁷. Türkiye’nin de bu sözleşmeyi kabul etmesi ile sürdürülebilirlik kavramı ve kavramın her yaşta insanın hayatında yer edinmesine yönelik çalışmalara yer verilmiştir.

Sürdürülebilir gelişmenin toplum, sağlık, ekonomi ve çevre boyutlarıyla ele alındığı literatür çalışmaları bulunmaktadır. Eğitimde dikkat edilmesi gereken nokta sadece “Nasıl bir eğitim?”

sorusuna verilecek cevabı değil aynı zamanda yeni nesillerde de bu bilincin oluşmasına olanak sağlayacak bir program ve yöntem izlenmesinin gerekliliğidir. Bu anlamda sürdürülebilir eğitim; dünyanın var olan düzenini sosyal, ekonomik ve ekolojik gibi çeşitli boyutlarıyla anlamayı sağlayan, tüm bu yönlerinin hayata aktarılmasına yardımcı olacak donanımların edinilmesinde yol gösterici paradigmaları ifade eder^{3,4,5}.

Sürdürülebilir eğitimde birey yaşamdaki gerçek sorunlar ve sorunların çözüm yöntemleri üzerinde duran, pragmatik ve ilerlemeci düşünce yapısını takip eden uygulamalara yer verildiği görülmektedir. Eğitim sürecinde bireyin deneyim kazanmasına ve bu deneyimler yoluyla sürdürülebilir bilgiyi edinmesi hedeflenmektedir¹⁰. Birey eğitim sonunda konu ile ilgili bilinçli ve duyarlı olacak, empati gösterecek ve olaylara sadece kendi penceresinden bakmayacaktır. Bu düşüncelerin kazandırılması ancak eğitim yoluyla mümkündür. Sürdürülebilir eğitimin boyutlarını;

işlevsellik, eğitim kültürü, bütüne katkı bilinci, etik değerlerin korunması ve çevre bilinci oluşturmaktadır²⁷. İşlevsellik boyutunda eğitimden hedeflenen çıktılara ulaşılması kastedilmektedir²⁵. Sürdürülebilirlik için değerlendirildiğinde ise eğitimde öğrenmenin sürekliliği esastır. Özellikle eğitimin değerlendirilmesinde çoktan seçmeli ve ezbere dayalı bir sistemden ziyade yaratıcılık, yetenek ve bilgiyi uygulamaya dayalı bir sistem tercih edilmelidir^{14, 29}.

Bir diğer boyutu ise eğitim kültürüdür. Kültür için paylaşımcılık ve eğitimin her bireyinin sürece katılımı önem arz etmektedir^{17,19}. Okullarda nitelikli eğitimi ve işlevselliği sağlamak üzere öğrencilerin fikrinin alındığı, karar mekanizmalarına dahil edildiği ve bu mekanizmalarda temsil edildiği bir sistem oluşturulmalıdır^{21,23}. Bu sayede rekabete ve yarışmaya dönüşmüş olan sistem içinde işbirlikçi ve paylaşımcı bir ortam oluşturulur. Bu kavramların edinilmesi öğrencilerin eğitim dışındaki hayatlarında da bu becerileri kullanmasını sağlayarak sürdürülebilir bir eğitim sistemi yaratır. Sürdürülebilir eğitimin bütüne katkı bilinci boyutunda ise birey merkezietinden toplum merkezietçiliğine geçiş ele alınmaktadır^{3,4,6}. Burada amaç sürdürülebilirliğe katkıda bulunan işbirlikçilik, saygı, diğerkamalık gibi değerler yoluyla insanlığın geleceğine yatırım yapabilmesidir.

Etik değerlerin korunması sürdürülebilir eğitim yoluyla kazandırılması hedeflenen bir diğer tutumdur. Etik, bireyin toplumsal ve bireysel faydayı gözeterek sorumluluklarını belirlemeye yönelik bir çabadır. Eğitim ise bu sorumlulukların kazandırılmasında izlenecek yöntem ve teknikleri araştırır^{8,11,13}. Bu anlamda iki kavram birbiri ile iç içe geçmiştir. Sürdürülebilir eğitimde en çok yer alan bir diğer kavram ise şüphesiz ki çevre bilincinin oluşturulmasıdır. Çevre bilinci de diğer tüm kazanımlar gibi erken çocukluk yaşantısında kazandırıldığında gelecek nesillere yaşanabilir bir dünya bırakma ideali uzak bir hayal olmaktan çıkacaktır.

Bu sebeplerle Türkiye’de de akademik araştırmalar sürdürülebilirlik kavramına eğilmiş ve eğitim yoluyla sürdürülebilirlik konusunda öğrenci, öğretmen ve ebeveynlerin tutum kazanmasına yönelik araştırmalar yapılmıştır^{14,15,16,17,24,26,27,29,30}. Bu araştırmada hem sürdürülebilirlik konusunda akademinin bulunduğu yeri hem de çalışmaların içeriği analiz edilmeye çalışılmıştır. Bu sayede

yapılmış çalışmaların yarattığı fark tespit edilecek ve gelecek çalışmaların olası konuları hakkında fikir paylaşımında bulunulacaktır.

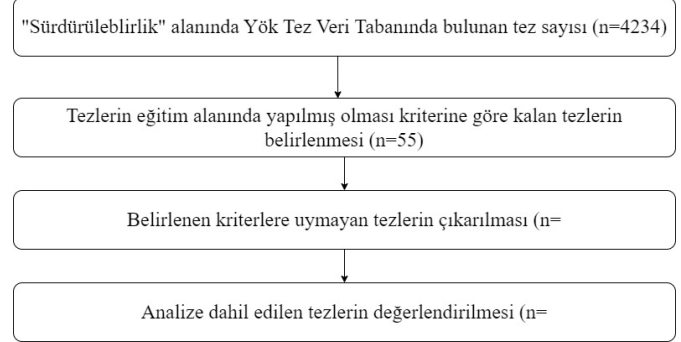
II. MATERYAL VE YÖNTEM

Çalışma sadece Türkçe literatürde ve Yüksek Öğretim Kurumu Tez Tarama Veritabanı’nda aşağıdaki basamakları takip ederek yapılmıştır. Bu çalışmalardan 17’u doktora; 32’i ise yüksek lisans tez çalışmasıdır.

A. Alan yazın Taraması

Yüksek Öğretim Tez Tarama Veritabanı üzerinden önce “Sürdürülebilirlik” anahtar kelimesi aranmış ve sonrasında konu alanı "Eğitim" olarak sınırlandırılmıştır. Dahil edilme kriterlerine uygun olan toplam 26 çalışma bu meta-analiz çalışmasına dahil edilmiştir.

Şekil 1. Veri Analiz Süreci Akış Diyagramı

B. Dahil Edilme Kriteri

Meta-analize dahil edilecek çalışmaların belirlenmesinde aşağıdaki kriterler referans alınmıştır:

1. Çalışmalar YÖK Tez veri tabanında tam metin olarak bulunmalı.
2. Çalışmaların konusu sürdürülebilirlik ve eğitim alanlarını kapsamalı.
3. Çalışmanın dili Türkçe ya da İngilizce olmalı.
4. Çalışmanın örnekleme Türkiye’de olmalı.
5. Çalışmada etki büyüklüğünü hesaplayacak sayısal veriler olmalı.

III. BULGULAR

Araştırmanın tanımlayıcı bulgularına yönelik bilgiler Tablo 2’de verilmiştir. Araştırmaların ağırlıklı olarak yüksek lisans döneminde yapıldığı ve çok az bir fark da olsa ağırlıklı olarak nicel araştırma türüne yer verildiği görülmektedir. Araştırmaların kadın ve erkek sayılarının birbirine yakın olduğu görülmektedir. Tablo 1’de ise

araştırmaya dahil edilen çalışmaların ayrıntılı incelenmiştir.

Tablo 1. Araştırmaya dahil edilen çalışmaların ayrıntılı içeriği

Yazı yılı	Yazı adı	Yazı Türü	Araştırma Yöntemi	Örneklem büyüklüğü	Örneklem Niteliği	Öğrenim durumu	t testi	Korelasyon testi	Mann Whitney	Ortalama	Std.	p	Araştırma Sorusu	Bulgular	
2023	Okul Öncesi Öğretmenlerinin Çevre Okuryazarlığı ile Ekolojik Vatandaşlık Düzeyleri Arasındaki İlişkinin İncelenmesi	Yüksek Lisans Tezi	Nitel Araştırma	233 (K = 213/ E = 20)	Okul Öncesi Öğretmenleri	Lisans (n = 202) Lisansüstü (n = 21)	-451	çok	çok	88.32	221	.052	Okul öncesi öğretmenlerin çevre okuryazarlık düzeyleri ile ekolojik vatandaşlık düzeyleri arasındaki ilişkiyi incelemektedir.	Öğretmenlerin eğitim durumu, etkili bir değişken değildir; yaş ve cinsiyet etkili bulunmuştur. Katımları daha çok mesleki yeterlikleri belirlemiştir. Çevre eğilimine katılmıyorsa ve sürdürülebilirlik konusunda pasif bir politika izlenmiştir.	
2008	Türkiye'nin Doğal Zenginliklerinin Sürdürülebilirliği ve Ortaya Çıkarılması İçin Öğretmenlerin Durumları	Yüksek Lisans Tezi	Nitel Araştırma	9 (K = 6/ E = 3)	Ortaöğretim Öğretmenleri	Lisans (n = 9)	çok	çok	çok	çok	çok	çok	Uzun süreli öğretmenler, "doğal kaynakların sürdürülebilirliği" ile ilgili "farkındalık" belirlemek amacıyla çalışmıyordular.	Öğretmenler daha çok çevreyi koruyucu sürdürülebilirlik olarak algılamaktadır. Coğrafya dersinde tam, turizm ve çevrenin korunmasına yönelik çalışmaların yapıldığı yer verilmemiştir.	
2010	Coğrafya Eğitiminde Sürdürülebilirlik Kavramı, Sürdürülebilirlik Eğitimi ve Çevre Eğitimi Kuramının Kaçınılması	Yüksek Lisans Tezi	Nitel Araştırma	660 (K = 324/ E = 336)	Ortaöğretim Öğretmenleri	10. sınıf (n = 93) 12. sınıf (n = 567)	çok	çok	çok	32.17	4	0.11	Sürdürülebilirlik kavramı için eğitim nedir? Coğrafya eğitiminde sürdürülebilirlik kavramına ilişkin kazanımlar nelerdir?	Sürdürülebilirlik için eğitim, sorunların ortadan kaldırılmasıyla sınırlı değildir ve sadece bir bakış açısı olarak değil, bir yaşam tarzı olarak ele alınmalıdır.	
2012	Sürdürülebilirlik için Eğitim, Alternatif Eğitim Yöntemleri, Sorunları ve Uygulanması İlişkinin Değerlendirilmesi	Doktora Tezi	Nitel Araştırma	çok	Doküman analizi	çok	çok	çok	çok	çok	çok	çok	Sürdürülebilirlik için eğitim, sorunların ortadan kaldırılmasıyla sınırlı değildir ve sadece bir bakış açısı olarak değil, bir yaşam tarzı olarak ele alınmalıdır.	Eğitimde yapısal değişikliklere ihtiyaç duyulmaktadır. En temel kademedeki eğitim düzeylerinden birçok kesim habersiz olarak sürdürülebilirlik konusunda bir anlayışla bir eğitim ve kültürel değişime ihtiyaç duyulmaktadır.	
2011	Uzaktan Eğitim Metodolojisi Sürdürülebilirlik Eğitimi Uygulanması Üzerine Bir Araştırma	Yüksek Lisans Tezi	Nitel Araştırma	çok	25 modülü kapsayan program incelemesi	çok	çok	çok	çok	çok	çok	çok	Sürdürülebilirlik eğitimi uzaktan eğitim yoluyla yapılabilir mi? Eğitimin verimliliği, sürdürülebilirlik uygulamaları ne kadar etkili olmaktadır?	İnternet ve diğer teknolojilerin yaygın olması yeterli olduğu durumlarda teknolojinin kullanılması yararlı ve etkili olacaktır. Özellikle sistemler ve içerikler için eğitim programı kullanılması sürdürülebilirlik kavramının edinilmesinde etkili olacaktır.	
2012	Uzaktan Eğitimde Ekolojik Bir Yaklaşım: Sürdürülebilirlik Üzerine Bir Modelin Geliştirilmesi	Doktora Tezi	Nitel Araştırma	33 uzman	Durum analizi	çok	çok	çok	çok	çok	çok	çok	Sürdürülebilirliği sağlayacak süreçler nelerdir?	Amacın ulaştırılması, uzaktan eğitim ekosistemini geliştirmek, bilgi ve beceri edinmesini sağlamak, öğrencilerin öğrenmelerini, aktif unsurların belirlenmesini ve atılmaları zorunlu kılmasını yer vermektedir.	
2014	Çevremizi Öğretmek Üzerinden Sürdürülebilirlik Kavramının Öğretmenlerin Bir Modeli Olarak İncelenmesi	Doktora Tezi	Nitel Araştırma	407 (Cinsiyet belirlenmesi 81)	Anket Uygulanması	çok	çok	.69	.278	70.37	şub.00	.05	Çevremizi öğretme ortamının sürdürülebilirlik kullanımında etkili olabileceği değişkenler ile ortamın kullanımında sürdürülebilirliği sağlanabilmesine ilişkin öğrenci görüşleri nelerdir?	Sürdürülebilirlik kavramının sürekli bir niyeti ile sunulması, bilgi, beceri, tutum ve değerlerin sistematik olarak edinilmesini ve bu niyeti etkileyeceği belirtilmektedir.	
2016	"İnsan ve Çevre" Dönüşü İçin Sınıf Dışı Öğretim Uygulanmasını Çevre Okuryazarlığı Üzerine Etkisi	Doktora Tezi	Nitel Araştırma	62 (K = 32/ E = 27)	Kontrol grubu (n = 31) / Deney grubu (n = 31)	7. sınıf öğrencileri	.810	.000	.008	13.71	14.03	60	.816	"İnsan ve Çevre" ünitesinin deneyimsel öğrenim yaklaşımına dayalı olarak hazırlanan sınıf dışı öğrenim ortamının kullanılarak öğrencilerin çevre okuryazarlıklarını nasıl etkilediği?	Okuryazarlığı edinilmesine ilişkin öğretimi sağlayacak ortamın, gerçek ile tutarlı olması gerekmektedir. Teorik ortamın çok uygulanması önemlidir. Yalnızca öğretmenler değil, öğrenciler de program ve model oluşturmalıdır.
2018	Sürdürülebilirlik için Eğitim, Eğitimi Olarak Fen Bilgisi Öğretmenleri Sistemli Davranışlarının Geliştirilmesi İçin Akademi Sürdürülebilirlik için Eğitim Modeli	Doktora Tezi	Nitel Araştırma	11 (K = 6/ E = 5)	Durum çalışması	Üniversite öğrencileri	çok	çok	çok	çok	çok	çok	Fen bilgisi öğretmenlerinin sürdürülebilirlik için eğitim eğiliminde oldukları, uygun eğitim modellerinin belirlenmesi.	Öğretmenlerin düşünme ve öğretim için bilgiyi stratejilerini geliştirmesi amaçlanmaktadır. Ekonomik, çevresel ve kültürel boyutlarına bütüncül ve ayrıntılı şekilde planlanması gerekmektedir.	
2018	Sürdürülebilirlik Temel Alan Çevre Eğitiminin Ortaokul Öğrencilerinin Çevresel Davranışlarına ve Sürdürülebilirlik Çevre Tutumlarına Etkisi	Yüksek Lisans Tezi	Nitel Araştırma	22 (K = 8/ E = 14)	Örnekli sınıfta desen	7. sınıf öğrencileri	-0.47	çok	çok	Or test = 72.86 Son test = 74.50	21	0.6	STAGE (Sürdürülebilirlik) Temel Alan Çevre Eğitimi Ortaokul 7. sınıf öğrencilerinin çevresel davranışlarına, çevre sorunlarına yönelik farkındalıklarına, çevre tutumlarına ve sürdürülebilirlik çevre tutumlarına bir değişken meydana getireceğini varsayarak belirlenmesi amaçlanmıştır.	Verilen eğitim sürdürülebilirlik tutumlarında artış sağlanıyor ortaya konmuştur. Eğitim ortamlarında farkındalık daha etkin eğitim ortamında farkındalık yükselmiştir. Öğretmenler aynı zamanda formal eğitim dışında da öğrencilerin kavramları uygulaması için çalışmaktadırlar.	
2017	Sürdürülebilirlik Yükseköğretim Kurumları: Karadeniz Teknik Üniversitesi Örneği	Doktora Tezi	Nitel Araştırma	çok	Atık Yönetiminin Sayılarına İncelenmesi	KTÜ Örneği	çok	çok	çok	çok	çok	çok	KTÜ atık yönetiminin sürdürülebilirlik faaliyetlerinin yurt dışındaki üniversitelerle karşılaştırılması için yapılmıştır.	Araştırmada çevre bilinci ile çevresel bilgi arasında doğrudan bir bağlantı olduğu ortaya konmuştur. Atık yönetiminin daha da geliştirilmesi adına; atık öğretilerinin geliştirilmesi, öğrenci ve personelin atık yönetimi sistemine katılımı, organik atıkların doğru yönetilmesi ve çevre bilinci oluşturmaları için faaliyetler planlanması gerektiği sonuçlarına varılmıştır.	
2018	İlkokul Öğrencilerinde Sürdürülebilirlik Çevre Bilinci Oluşturma	Yüksek Lisans Tezi	Nitel Araştırma	60 (K = E =)	Anket Uygulanması	4. sınıf öğrencileri	3.87	çok	çok	1.333	0.630	0.12	4. sınıf öğrencilerinin yapılandırılmış kuram temelli olarak sürdürülebilirlik kavramını öğrenmesi amaçlanmıştır.	Öğrenciler grup çalışmaları yoluyla çevre koruması, sürdürülebilirlik ve çevre bilinci kazanmaktadırlar. Ayrıca öğrenciler çevreyi temiz tutma ve çevre güveni bilincini de kazanmaktadırlar.	
2018	Bir Üniversitede Çevresel Sürdürülebilirlik Kültürü Haline Getirmek: Başkaya Üniversitesi Üzerinden Bir Durum Çalışması	Yüksek Lisans Tezi	Nitel Araştırma	330	Durum çalışması	Üniversite öğrencileri	çok	çok	çok	çok	çok	çok	Başkaya Üniversitesi'nde uygulanan sürdürülebilirlik ve çevre koruma faaliyetlerinin değerlendirilmesi amaçlanmıştır.	Başkaya'da her ne kadar sürdürülebilirlik faaliyetleri yürütülse de tam anlamıyla hala geri dönüşüm konusunda eksiklikler görülmektedir.	
2019	Öğretmenlerin Sahip Oldukları Farkındalık Düzeyleri ve "Yeni Tüketim" Kavramı Hakkında Biliklerinin Belirlenmesi	Yüksek Lisans Tezi	Nitel Araştırma	336 (K = 114/ E = 122)	Anket Uygulanması	Üniversite öğrencileri	-0.10	çok	çok	4.452	4.460	0.42	0.92	Öğretmenlerin sahip oldukları farkındalık düzeyleri ve "yeni tüketim" kavramı hakkında bildiklerinin belirlenmesi amaçlanmıştır.	Öğretmenlerin cinsiyetleri, uzmanlık alanları ile "yeni tüketim" tutumları arasında anlamlı bir ilişki ya da fark bulunmamıştır.
2020	Ortaöğretim Öğrencilerinin Sürdürülebilirlik (Çevre Haklarında) Bilgi, Tutum ve Davranışlarının Belirlenmesi	Yüksek Lisans Tezi	Nitel Araştırma	210 (K = 117/ E = 93)	Anket Uygulanması	Use Öğrencileri	1.870	çok	çok	119.50	114.00	208	.006	Ortaöğretim öğrencilerinin sürdürülebilirlik çevreye yönelik bilgilerinin ölçülmesi.	Sınıflar arasında çevreye duyarlılık diğer sınıflara göre 12. sınıf öğrencileri daha duyarlıdır, cinsiyet, gelir düzeyi ve anne baba eğitim durumu açısından bir farklık bulunmamaktadır.
2020	Sürdürülebilirlik için Drama Eğitimi Programı 40-60 Aylık Çocukların Zihin Kuramı ve Empatik Becerilerine Etkisi	Doktora Tezi	Nitel Araştırma	Deney grubu = 22 Kontrol grubu = 22 40+9 Etkili = 11	Deney Kontrol Grubu	60 Aylık Çocuklar	.470	çok	çok	22.00	23.00	211	0.63	40-60 aylık çocukların sürdürülebilirlik ve geri dönüşüm üzerine bir eğitim programının uygulanması ve etkinliğinin belirlenmesi amaçlanmıştır.	Uygulanan program empati becerileri ve farkındalıkları kalıcı düzeyde etkilemiştir. Diğer yandan çocukların sürdürülebilirlik çevresel, sosyal, kültürel ve ekonomik boyutları ile ilgili görüşlerinde olumlu etkiye sahip oldukları görülmüştür.
2020	Çevreye Yönelik Farklı Tutum Gösteren Okul Öncesi Öğretmenlerinin Sınıf İçerisinde Sürdürülebilirlik Uygulanmasını İlişkin Çoğu Durum Çalışması	Yüksek Lisans Tezi	Nitel Araştırma	3 öğretmen	Durum çalışması	Öğretmenler	çok	çok	çok	çok	çok	çok	Çevreye yönelik tutumları belirlenmesi amacıyla 3 öğretmen ve öğretmenlik kurumundaki çalışanların uygulamaları incelenmiştir.	Araştırma sonucunda yüksek farkındalıklı olan öğretmenlerin çevreyi korumada tutumları ve bunları sınıf ortamına yansıtma davranışları daha aktif olduğu görülmüştür.	
2021	9. Sınıf İngilizce Dersinde Aktiviteler Üzerinden Çevresel Sürdürülebilirliği Desteklemek	Yüksek Lisans Tezi	Karar Yöntem	22 uzman	Anket ve Durum Çalışması	Uzman	çok	çok	çok	4.33	1	çok	Çalışmanın amacı öğrencilerin İngilizce dil becerilerini geliştirirken sürdürülebilirlik ve çevre bilincini artırma amaçlarıdır.	Geçerli hayat ile ders programını sürdürülebilirlik boyutunda birleştirilmesi amaçlanmıştır. Ders planı oluşturulmuş sadece 40 dakika ile sınırlı kalmamış, ders sonrasındaki aktivitelerle yönelik de fikir vermiştir.	
2021	Okul Öncesi Öğretmenlerinin Çevresel Sürdürülebilirlik Haklarında Görüşlerinin İncelenmesi	Yüksek Lisans Tezi	Nitel Araştırma	20	Durum çalışması	Okul Öncesi Öğretmen	çok	çok	çok	çok	çok	çok	Bu çalışmada öğretmenlerin görüşleri olarak gördükleri ve en çok önem verdikleri çevre sorunlarının ne olduğu, bu sorunların diğer çevre sorunlarına yönelik hayallerinde nasıl yaptıkları, ne kadar sürdürülebilirlik yapma istekleri, görüşleri değerlendirilmiştir.	Öğretmenlerin çevre sorunlarını farkında, etkili ve aktif yönetimi, tüketim alışkanlıklarını çevre bilincini geliştirme becerilerini geliştirmesi, "yeni tüketim" kavramına odaklanarak sürdürülebilirlik kavramını uygulamaya geçirmesi, çoğu çevre eğitimi alanına ve eğitim ortamlarına de nitelikli şekilde katkı sağlanmalıdır.	
2022	Okul Öncesi Öğrencilerin Çevre Eğitimi Alanında Yapılan Araştırmalara Yönelik İnceleme: Meta-Sentez Çalışması	Yüksek Lisans Tezi	Nitel Araştırma	57	Doküman İnceleme	Makale	çok	çok	çok	çok	çok	çok	Bu araştırmada SSC, ESC ve SCI dergilerindeki erken çocukluk döneminde çevre eğitimi kapsamındaki çalışmaların belli değişkenlere göre dağılımı incelenmiştir.	Araştırmalarda en çok bahsedilen; a) açık hava etkinliklerinin eğitime dahil edilmesi, b) çevresel algı ve tutumların geliştirilmesi ve c) sürdürülebilirlik için erken çocukluk döneminde bağlanma şiddetli verilmesi önerilmiştir.	
2021	8. Sınıf Öğrencilerinin Yenilenebilir Enerji Kaynakları ve Sürdürülebilirlik Kavramına Yönelik Algılarının İncelenmesi	Yüksek Lisans Tezi	Nitel Araştırma	69 (K = 33/ E = 36)	Anket Uygulanması	Ortaokul Öğrencisi	çok	çok	çok	63	4	.016	Çalışmanın amacı ortaokul 8. Sınıf öğrencilerinin yenilenebilir enerji kaynakları ve sürdürülebilirlik kavramına yönelik algılarının incelenmesidir. Aynı zamanda öğrencilerin bu kavramla ilgili yaşama alanlarındaki durumları da çalışma kapsamında belirlenmeye çalışılmıştır.	Öğrenciler çevre bilinci ve sürdürülebilirlik konusunda bilgi sahibi oldukları belirlenmiştir. Yalnız bu kavramlara yönelik uygulamaları ve gerçek hayatta uygulamaları yaparken gerekli bilgiyi gösteremedikleri tespit edilmiştir.	
2022	Okul Öncesi Çocuklar İçin E-Kitap ile Desteklenen Sürdürülebilirlik Eğitimi	Yüksek Lisans Tezi	Nitel Araştırma	24 çocuk	Anket Uygulanması	Okul Öncesi Öğrenciler	çok	.06	-2.476	129.50	9.25	.05	Okul öncesi çocukların sürdürülebilirlik ve çevre bilincini artırma amaçlarıdır.	E-Kitap yoluyla verilen eğitiminde çocukların çevresel sürdürülebilirlik bilgileri istatistiksel olarak anlamlı bir artış göstermiştir.	
2022	Sürdürülebilirlik Etki-Okullar: Okul Mekân Yönetimi, Eğitimi ve Uygulamaları	Yüksek Lisans Tezi	Nitel Araştırma	17 Okul	Durum çalışması	Okul İncelemesi	çok	çok	çok	çok	çok	çok	Çalışmanın amacı, eko-okullarda görev yapan okul müdürlerinin, sürdürülebilirlik ve okulların fiziksel standartları üzerine görüşlerini neler olduğunu ortaya koymaktır.	Araştırma sonuçlarına göre sürdürülebilirlik, kaynakların korunarak ekosistemi yönetilmesi olarak algılanmaktadır. Okullarda fiziksel şartlar ve binyüzerden kaynaklanan eksiklikler sürdürülebilirliği engellemektedir.	
2022	Sürdürülebilirlik ve Sürdürülebilirlik Eğitimi Programına İlişkin Öğrenci Algıları	Yüksek Lisans Tezi	Nitel Araştırma	30	Durum çalışması	9. Sınıf Öğrencileri	çok	çok	çok	çok	çok	çok	Bu araştırmanın amacı, sürdürülebilirlik ve sürdürülebilirlik eğitimi için hazırlanan programın 9. sınıf öğrencileri tarafından nasıl algılandığını ortaya çıkarmaktır.	Kabul edilen varsayımın fazlası mevcut eğitimin belirlenmesini gerektireceğini belirtmiştir. Kabullenen varsayımın fazlası mevcut eğitimin hayatı dönük olmadığı görüldüğü için tespit edilmiştir.	
2022	"Okul Öncesi Öğretmenlerinin 'Sürdürülebilirlik' Algısı: Fenomenolojik Bir Çalışma	Yüksek Lisans Tezi	Nitel Araştırma	23	Durum çalışması	Okul Öncesi Öğretmenleri	çok	çok	çok	çok	çok	çok	Çalışmanın amacı okul öncesi öğretmenlerinin sürdürülebilirlik kavramına ilişkin algılarını, kişisel deneyimlerini, okul ortamını ve eğitim ortamını nasıl öğrendiklerini ve sınıf ortamında sağlığı kavramına yer verme biçimlerini belirlemek amaçlanmıştır.	Araştırmanın sonucunda öğretmenlerin sağlığı, sürdürülebilirlik, sürdürülebilirlik, okullar ve Sağlığı Geliştirme Okulları kavramlarına tanımlama biçimlerini literatür ile uyum sağladığı ancak kavramın genel olarak yanlış boyutları ile ele alındığı belirlenmiştir. Öte yandan öğretmenlerin sağlığı uygun davranışlar gösterme konusunda istekli oldukları ve çaba gösterdikleri saptanmıştır.	
2022	8. Sınıf Öğrencilerinin Çevre İlgilerini ve Sürdürülebilirlik Yaşama Yönelik Farkındalıklarını Etkileyici Örneği	Yüksek Lisans Tezi	Nitel Araştırma	541 (K = 250/ E = 249)	Anket Uygulanması	8. Sınıf Öğrencileri	4.49	çok	çok	23.69	4.37	.00	Bu araştırmada 8. sınıf öğrencilerinin çevre eğitiminin ve sürdürülebilirlik yaşama yönelik farkındalıklarının ortaya çıkmasını ve bu alanı araştırma alanına alınmasını amaçlanmıştır.	Araştırmada 8. sınıf öğrencilerinin çevre eğitiminin ve sürdürülebilirlik yaşama yönelik farkındalıklarının ortaya çıkmasını ve bu alanı araştırma alanına alınmasını amaçlanmıştır.	

Tablo 2. Araştırmaya Dahil Edilen Çalışmaların Sayısal Bilgileri

	N	%
Araştırma Türü		
Doktora tezi	7	26.93
Yüksek Lisans Tezi	19	73.07
Araştırma Yöntemi		
Nitel Araştırma	12	46.15
Nicel Araştırma	13	50
Karma Yöntem	1	03.85
Toplam	26	100
Örneklem		
Kadın	867	51.65
Erkek	807	48.35
Toplam	1669	100

Araştırmaların ayrıntılı künyesi incelendiğinde nitel çalışmalarda belirlenen amaçların şu şekilde olduğu görülmüştür:

- Sürdürülebilirlik ile ilgili bilgi edinme yolları,
- Sürdürülebilirlik kavramına yönelik farkındalık düzeylerinin belirlenmesi
- Sürdürülebilir eğitimde yaşanan sorunlar ve eğitim sürecinde takip edilen yöntem ve tekniklerin belirlenmesi,
- Sürdürülebilir bir eğitim için gerekli süreçlerin belirlenmesi,
- Sürdürülebilir eğitimde eğitmen eğitiminin gerekli süreçleri,
- Sürdürülebilir eğitim dahilinde yürütülen çalışmaların ve bireysel uygulamaların belirlenmesi,
- Sürdürülebilir eğitimde standardizasyon oluşturulması.

Nitel çalışmaların ana temasının eğitimde sürdürülebilirlik kavramının teorik bir çerçevesinin belirlenmesi oluşturmaktadır. Diğer yandan yapılan uygulamaların araştırıldığı nicel ve karma yöntem araştırmalarının odak noktaları ve çalışmalar sonucunda elde edilen çıktılar şu şekildedir:

- Sürdürülebilirlik bilgi düzeyleri ve ekolojik vatandaşlık düzeyleri arasındaki ilişki,
- Sürdürülebilirlik ve sürdürülebilir kalkınmada eğitimin rolü,
- Sürdürülebilir ortamların kullanımında etkisi olan faktörler (hizmet kalitesi, sistem kalitesi vb.),

- Sürdürülebilir odaklı planlanan ders içeriğinin çevre okuryazarlık düzeyine etkisi,
- Sürdürülebilirliği temel alan çevre eğitiminin bireylerin çevre sorunları, çevre farkındalıkları, çevreye yönelik tutumları üzerinde meydana getirip getirmemesi,
- Sürdürülebilirlik bilinci kazandırmada yapılandırmacı kuramın rolünün belirlenmesi,
- Sürdürülebilirlik temelli hazırlanmış bir ünitenin çevre okuryazarlık düzeyine olan etkisi,
- Bireylerin çevre bilinci ve sürdürülebilirlik bilgilerini günlük hayatlarına yansıtma düzeylerinin belirlenmesi.

Nicel çalışmalar arasında sistemli bir uygulamanın örneklerinden ziyade, araştırma amacıyla tasarlanmış ve uygulanmış planların etkisinin araştırılmasının ağırlıkta olduğu görülmektedir.

IV. TARTIŞMA VE SONUÇLAR

Eğitimde sürdürülebilirlik, son yıllarda giderek artan bir önem kazanmıştır. Sürdürülebilir eğitim, öğrencilerin doğal kaynakları koruma, çevresel sorunlara duyarlılık geliştirme, kültürel çeşitliliği koruma, toplumsal sorunlara karşı duyarlılık geliştirme ve gelecek nesillere yaşanabilir bir dünya bırakma gibi hedeflere odaklanır. Bu hedefler doğrultusunda, eğitim sistemi sadece öğrencilerin bilgi ve becerilerini geliştirmeyi hedeflemekle kalmaz, aynı zamanda onların sürdürülebilir geleceği şekillendirmelerine de yardımcı olur.

Genel olarak, ülkemizdeki eğitim programlarında “sürdürülebilirlik için eğitim” konusunda yeterli konu ve öğrenci kazanımının yer almadığı söylenebilir. Bu nedenle, günümüzde var olan ve gelecekte yaygın olan eğilimleri göz önünde bulundurarak geleceğin öğretmenlerinin ve öğrencilerinin bu dönüşümler ışığı altında bir çevre eğitimi almaları için programları bu ilkeler doğrultusunda değiştirmek ve/veya düzenlemek gerekmektedir. Sürdürülebilir içerikli kazanımlara programlarda yer verilmesi kadar önemli bir başka konu da kazanımların gerçekleştirilmesi için uygun zaman, yer ve etkinliklerin sağlanmasıdır. Çünkü sürdürülebilir temelli kazanımlar, uygulama yapılmadan gerçekleştirilecek ve kısa sürede

sonucu gözlenebilecek kazanımlar değildir. Sadece formal ve örgün eğitim kapsamında değil, informal ve yaygın eğitim ortamlarında sağlanan etkinliklerle bütüncül bir toplumsal eğitim yapılması; okulların sürdürülebilirlik alanındaki eğitimlere uygun olarak düzenlenmesi, farklı çevre organizasyonları ya da gönüllü kuruluşlarla bu alan temelli çalışmaların nitelik ve nicelik yönünden artırılması yoluna gidilmelidir. Avrupa ülkelerinde giderek yaygınlaşan sürdürülebilir çevre uygulamalarına benzer çalışmaların daha etkin ve geniş katılımlı hale getirilmesi, bu konuda atılacak önemli adımlardan biri olacaktır.

Yapılan araştırmalar ve yaşanan deneyimler, tasarlanmış eğitimi ile kazandırılan bilgilerin her zaman davranış ve duyuş alanına yansımadığını göstermektedir. Bu nedenle, sürdürülebilirlik ile ilgili verilen eğitimde, bireyin duyuş dünyasını zenginleştirecek süreçlerin yaşama geçirilmesine dönük stratejinin ne kadar gerekli olduğu açıkça ortaya çıkmaktadır. Nitekim eğitim süreçlerinden elde edilen deneyimlerin, “sadece sevilen korunur ve tanınan sevilir” şeklinde betimlenebilecek gerçekliği doğrulaması, sürdürülebilirlik eğitiminde duyuş eğitiminin önemini göstermektedir. Son olarak, sürdürülebilirlik gelişme amaçlı yürütülecek formal, informal ve yaygın eğitim tasarımlarının sonuç verebilmesi için, öğretim süreçlerinde, “mekân (okul), problem, uygulama, değer ve dayanışma ”ya odaklı süreçlere yer verilmesi gerekmektedir. Bu çerçevede, başta Avrupa ülkeleri olmak üzere dünyada gittikçe yaygınlaşan “ekolojik okul” modelinin, geleneksel çevre eğitimi uygulamalarına seçenek hale geldiği görülmektedir.

Sürdürülebilirlik kavramının kazanılmasında bir diğer önemli faktör ise öğretmenlerin bu konuda bilinçli ve aktif olmalarına bağlıdır. Öğretmenler, sürdürülebilirlik eğitimi ilkelerini benimsemelidirler ve kendi derslerinde uygulamalıdır. Buna örnek olarak, öğretmenler, öğrencilere doğal kaynakların korunmasına yönelik bilgilendirici dersler vermeli, atık yönetimi, enerji tasarrufu ve geri dönüşüm gibi konularda farkındalık yaratmalıdırlar. Bu sayede, öğrencilerin sürdürülebilirlik konusunda farkındalıklarının artması sağlanarak gelecekte daha sürdürülebilir bir dünya için gerekli olan bilgi ve beceriler öğrencilere kazandırılmış olacaktır.

Ayrıca, sürdürülebilirlik eğitimi verilirken bütüncül bir anlayış dahilinde olunmalıdır. Sadece öğretmenlerin derslerinde yaptığı uygulamalarıyla sınırlı kalmamalıdır. Okulların da bu konuda

sorumlu davranması ve sürdürülebilir bir okul çevresi oluşturması gerekmektedir. Okullar, yenilenebilir enerji kaynaklarına geçiş yapabilir, çevre dostu malzemeler kullanabilir ve atık yönetimi konusunda uygulamalar geliştirebilirler. Bu uygulamalar, öğrencilerin çevre konusunda farkındalıklarını artırarak, onların gelecekte sürdürülebilir bir dünya için daha sorumlu bireyler olmalarını sağlayacaktır.

Sonuç olarak, sürdürülebilirlik eğitimi, gelecekte daha sürdürülebilir bir dünya için gerekli olan bilgi ve becerileri öğrencilere kazandırmakta büyük bir öneme sahiptir. Bu amaçla, öğretmenlerin ve okulların sürdürülebilirlik eğitimi ilkelerini benimsemeleri ve uygulamaları gerekmektedir. Böylece, öğrenciler gelecekte daha sürdürülebilir bir dünya için gerekli olan bilgi ve becerileri kazanarak, daha sorumlu bireyler olacaklardır.

KAYNAKLAR

- [1] Akgün, S. (2021). *8. Sınıf Öğrencilerinin Yenilenebilir Enerji Kaynakları ve Sürdürülebilirlik Kavramına Yönelik Algularının İncelenmesi* [Unpublished doctoral dissertation]. Sakarya Üniversitesi.
- [2] Altuntaş, M. (2019). *Öğretmen Adaylarının Yeşil Tüketim Yaklaşımına Göre Farkındalıklarının Belirlenmesi* [Unpublished master's thesis]. Ondokuz Mayıs Üniversitesi.
- [3] Alıcı, Y. A. (2022). *Okul Öncesi Çocuklar için E-Kitap ile Bütünleştirilmiş Sürdürülebilirlik Eğitimi* [Unpublished master's thesis]. Çukurova Üniversitesi.
- [4] Aydın, M. K. (2022). *Okul Öncesi Öğretmenlerinin Çevre Okuryazarlığı ile Ekolojik Vatandaşlık Düzeyleri Arasındaki İlişkinin İncelenmesi* [Unpublished master's thesis]. Bolu Abant İzzet Baysal Üniversitesi.
- [5] Belen, B. (2020). *Ortaöğretim Öğrencilerinin Sürdürülebilir Çevre Hakkındaki Bilgi, Tutum ve Davranışlarının Belirlenmesi* [Unpublished master's thesis]. Gazi Üniversitesi.
- [6] Bilgili, M. Y. (2017). *Sürdürülebilir Yükseköğretim Kurumları: Karadeniz Teknik Üniversitesi Örneği* [Unpublished doctoral dissertation]. Karadeniz Teknik Üniversitesi.
- [7] Bulut, B. (2018). Sürdürülebilir kalkınma eğitimi ve öğretim programlarına yansımaları. *International Journal Of Turkish Literature Culture Education*, 7(7/4), 2680-2697. <https://doi.org/10.7884/teke.4371>
- [8] Dağhan, G. (2014). *Çevrimiçi Ortamda Sürdürülebilirlikte Sürekli Kullanım Niyetinin Bir Modelle Sınanması* [Unpublished doctoral dissertation]. Hacettepe Üniversitesi.
- [9] Deniz, E. (2022). *“Okul Öncesi Öğretmenlerinin ‘Sürdürülebilir Sağlık’ Algısı: Fenomenolojik Bir Çalışma* [Unpublished master's thesis]. ege Üniversitesi.
- [10] Elgin, I. (2012). *Sürdürülebilirlik için Eğitim, Alternatif Eğitim Yöntemleri, Sorunları ve Uygulamaya İlişkin*

- Değerlendirmeler* [Unpublished doctoral dissertation]. Ankara Üniversitesi.
- [11] Engin, H. (2010). *Coğrafya Eğitiminde Sürdürülebilir Kalkınma, Sürdürülebilirlik Eğitimi ve Çevre Eğitimi Konularının Kazandırılması* [Unpublished master's thesis]. Marmara Üniversitesi.
- [12] Faiz, M., & Bozdemir, H. (2019). Öğretmen adaylarının sürdürülebilir kalkınma farkındalıkları. *Abant İzzet Baysal Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 1255-1271. <https://doi.org/10.17240/aibuefd.2019.-662082>
- [13] Gündoğan, M. B. (2012). *Uzaktan Eğitime Ekolojik Bir Yaklaşım: Sürdürülebilir Uzaktan Bilgisayar Mühendisliği Eğitimi Ekosistem Önerisi* [Unpublished doctoral dissertation]. Anadolu Üniversitesi.
- [14] Karaarslan, G. (2016). *Sürdürülebilirlik için Eğitim Eğitmeni Olarak Fen Bilgisi Öğretmenleri: Sistemsel Düşünme Becerilerini Geliştirmek için Açık Alanda Sürdürülebilirlik için Eğitim Modeli* [Unpublished doctoral dissertation]. Ortadoğu Teknik Üniversitesi.
- [15] Karadeniz, S. (2022). *Sürdürülebilir Eko-Okullar: Okul Mekan Yönetimi, Eğitimi ve Uygulamalar* [Unpublished master's thesis]. Yıldız Teknik Üniversitesi.
- [16] Karakaya, Ç. (2016). *"İnsan ve Çevre" Ünitesi için Sınıf Dışı Öğretim Uygulamasının Çevre Okuryazarlığı Üzerine Etkisi* [Unpublished doctoral dissertation]. Ondokuz Mayıs Üniversitesi.
- [17] Korkmaz, A. (2020). *Sürdürülebilirlik için Drama Eğitim Programının 40-60 Aylık Çocuklarının Zihin Kuramı ve Empatik Becerilerine Etkisi* [Unpublished doctoral dissertation]. Hacettepe Üniversitesi.
- [18] Memişoğlu, E. S. (2021). *9. Sınıf İngilizce Dersinde Aktiviteler Üzerinden Çevresel Sürdürülebilirliği Desteklemek* [Unpublished master's thesis]. İhsan Doğramacı Bilkent Üniversitesi.
- [19] Tamkan, R. (2008). *Türkiye'nin Doğal Zenginliklerinin Sürdürülebilirliği ve Ortaöğretim Biyoloji Öğretmenlerinde Farkındalık* [Unpublished master's thesis]. Marmara Üniversitesi.
- [20] Tanrıverdi, B. (2009). *Sürdürülebilir Çevre Eğitimi Açısından İlköğretim Programlarının Değerlendirilmesi. Eğitim ve Bilim Dergisi*, 34(151), 89-103. <http://egitimvebilim.ted.org.tr/index.php/EB/article/view/610/89>
- [21] Tarı, A. (2021). *Okul Öncesi Öğretmenlerinin Çevresel Sürdürülebilirlik Hakkındaki Görüşlerinin İncelenmesi* [Unpublished master's thesis]. Ondokuz Mayıs Üniversitesi.
- [22] Temiz, N. (2020). *Çevreye Yönelik Farklı Tutum Gösteren Okul Öncesi Öğretmenlerinin Sınıf İçi Çevresel Sürdürülebilirlik Uygulamalarına İlişkin Çoklu Durum Çalışması* [Unpublished master's thesis]. Çukurova Üniversitesi.
- [23] Toraman, C. B. (2018). *Bir Üniversitede Çevresel Sürdürülebilirliği Kültür Haline Getirmek: Boğaziçi Üniversitesi Üzerinden Bir Durum Çalışması* [Unpublished master's thesis]. Boğaziçi Üniversitesi.
- [24] Varol, M. (2022). *8. Sınıf Öğrencilerinin Çevre İlgileri ve Sürdürülebilir Yaşama Yönelik Farkındalıkları: Eyyübiye Örneği* [Unpublished master's thesis]. eskişehir Osmangazi Üniversitesi.
- [25] Yalçın, K. (2022). *Sürdürülebilirlik ve Sürdürülebilir Eğitim Programına İlişkin Öğrenci Alguları* [Unpublished master's thesis]. Sivas Cumhuriyet Üniversitesi.
- [26] Çelikbaş, A. (2016). *Sürdürülebilirliği Temel Alan Çevre Eğitiminin Ortaokul Öğrencilerinin Çevresel Davranışlarına ve Sürdürülebilir Çevre Tutumlarına Etkisi* [Unpublished doctoral dissertation]. Mersin Üniversitesi.
- [27] Özdemir, O. (2007). Yeni Bir Çevre Eğitimi Perspektifi: "Sürdürülebilir Gelişme Amaçlı Eğitim". *Eğitim ve Bilim Dergisi*, 32(145), 23-39. <http://egitimvebilim.ted.org.tr/index.php/EB/article/view/813/166>
- [28] Özlü, Ö. (2011). *Uzaktan Eğitim Metoduyla Sürdürülebilirlik Eğitimi Uygulamaları Üzerine Bir Araştırma* [Unpublished master's thesis]. Maltepe Üniversitesi.
- [29] Öztürk, H. A. (2016). *İlkokul Öğrencilerinde Sürdürülebilir Çevre Bilinci Oluşturma* [Unpublished master's thesis]. İstanbul Aydın Üniversitesi.
- [30] Şahin, S. B. (2022). *Okul Öncesi Dönemde Çevre Eğitimi Alanında Yapılan Araştırmalara Yönelik İnceleme: Meta-Sentez Çalışması* [Unpublished master's thesis]. Kastamonu Üniversitesi.